

Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και αρχαιοκαπηλία

Κενά, διοικητική αδράνεια και κίνδυνοι

Ορφέας-Κωνσταντίνος Σωτηρίου

Senior International Expert - Cultural Heritage Protection, Former Senior Public Servant - Hellenic National School of Public Administration, Former Police Sgt - Cultural Heritage and Antiquities Protection Department of Greek Police, Archaeologist - BA/Ma University of Athens

[Konstantinos-Orfeas Sotiriou | LinkedIn](#)

Περίληψη

Το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας είναι μια ανοικτή πληγή για την ελληνική κοινωνία. Δυστυχώς, δεν έχουν υιοθετηθεί πραγματικά μέτρα για την μείωση του φαινομένου και την διακοπή κάθε σύνδεσης με πιο επικίνδυνες μορφές εγκλημάτων. Το κείμενο σκοπό έχει να δείξει τις σοβαρές συνέπειες της αρχαιοκαπηλίας αλλά και τις ευκαιρίες για την ελληνική πολιτεία.

Τα τελευταία χρόνια έχει έλθει επιτακτικά στο προσκήνιο η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας και η διαφαινόμενη σύνδεσή της με την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (**UN Resolution 2347/2017**) έχει αναγκάσει το σύνολο των διεθνών οργανισμών να ασχοληθεί με το ζήτημα διοργανώνοντας ημερίδες¹, εκπαιδεύσεις φορέων² ασφαλείας αλλά και δημιουργία βάσεων δεδομένων³ και εφαρμογών⁴. Όλα τα παραπάνω προσανατολισμένα στο να επιτύχουν την καλύτερη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη μείωση του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας. Δυστυχώς, οποιαδήποτε έρευνα γύρω από το θέμα είναι ικανή να αντιληφθεί δύο σημαντικά προβλήματα. Πρώτον, οι φορείς ασφαλείας σε εθνικό επίπεδο απέχουν παρασάγγας από το να συνεργάζονται ομαλά προς έναν κοινό σκοπό, αυτόν της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Δεύτερον, οι πράξεις των διεθνών οργανισμών

δεν διαθέτουν νομική δεσμευτικότητα. Παρ' όλα αυτά, οι κίνδυνοι από τη μη ορθή αντιμετώπιση του φαινομένου είναι ικανοί να επιφέρουν σοβαρά προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία του Κράτους.

Picture 1. Libyan Tourist Police officers during the "Sabratha Cultural Property Protection Course" in front of the Classic Museum of Sabratha. Sabratha, Libya.

Photo: Orfeas Sotiriou

Τα προηγούμενα χρόνια ορισμένες έρευνες στάθηκαν αφορμή για μια εκ βάθους ανάλυση του φαινομένου στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα ήταν άκρως αποκαρδιωτικά. Συγκεκριμένα:

α. Άτομα όλων των κοινωνικών τάξεων συμμετείχαν στην κλοπή, αφαίρεση, δημιουργία πλαστών αντικειμένων και στο παράνομο

εμπόριο αρχαιοτήτων. Αστυνομικοί, Ιερείς, Ελεύθεροι Επαγγελματίες, Αρχαιολόγοι, Έμποροι, Δημόσιοι και Ιδιωτικοί Υπάλληλοι αλλά και εργαζόμενοι στο χώρο των κατασκευών και αγρότες, συμμετείχαν είτε μεμονωμένα είτε σε ομάδες στην παράνομη αυτή διαδικασία⁵.

β. Η συμμετοχή και ο ρόλος του οργανωμένου εγκλήματος φάνηκε να είναι μεγάλος με ένα ποσοστό τουλάχιστον 30% επί των καταγεγραμμένων συλλήψεων της έρευνας⁶.

γ. Εκτός των αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς που εμπίπτουν στις προστατευτικές διατάξεις του Νόμου 4858/2021, οι συλληφθέντες κατείχαν παράνομα τα κάτωθι:

1. Όπλα, τα περισσότερα στρατιωτικού τύπου.
2. Εκρηκτικά, και διάφορα αντικείμενα που σχετίζονται με εκρηκτικά (όπως φυτίλια κτλ.).

δ. Η μεγαλύτερη συμμετοχή από άποψη επαγγελματιών τόσο σε μεμονωμένες περιπτώσεις/συλλήψεις όσο και σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος ήταν από εμπόρους και ελεύθερους επαγγελματίες. Μάλιστα, τα προηγούμενα χρόνια είχε τονιστεί από διάφορους φορείς όπως το ΔΝΤ και ο ΟΑΣΑ η αρκετά διογκωμένη σκιώδης οικονομία της χώρας αλλά και αυξημένη δυνατότητα ξεπλύματος χρημάτων από ελεύθερους επαγγελματίες. Αψευδής μάρτυρας αυτού του γεγονότος ήταν ο **Νόμος 4446/2016** με τον οποίο το Κράτος καλούσε όσους είχαν αποκρύψει χρήματα να τα δηλώσουν ώστε να νομιμοποιηθούν. Επομένως, υποθετικά πάντα, αν ένας αρχαιοκάπηλος είναι ελεύθερος επαγγελματίας/έμπορος και έχει αντλήσει έσοδα από παράνομη δραστηριότητα που αφορά πώληση/διάθεση αρχαίων, έχει -σύμφωνα πάντα με διεθνείς πηγές- μεγάλη δυνατότητα να κρύψει ή να «νομιμοποιήσει» αυτά τα χρήματα στην Ελλάδα.

Picture 2. Libyan Tourist Police Officers during “Cyrene Cultural Property Protection Course” at the Temple of Zeus. Cyrene/Shahat, East Libya.

Photo: Orfeas Sotiriou

Όλο το άνωθεν πλαίσιο των επικίνδυνων διαστάσεων της μη ορθής προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ύπαρξη του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας δυναμιτίζεται ακόμη περισσότερο από την «αδράνεια» του κρατικού μηχανισμού. Μια «αδράνεια» η

οποία να μην δεν δύναται να στηριχθεί σε ενδεχόμενο δόλο, είναι όμως υπεύθυνη για τη μη εξεύρεση λύσεων σε μία συνεχώς μεταβαλλόμενη εγκληματική δραστηριότητα με μεγάλη ιστορία στη χώρα μας. Παρακάτω θα παρουσιαστούν ορισμένες από αυτές τις παραλήψεις ή παράγοντες που συνιστούν «κρατική αδράνεια». Συγκεκριμένα:

α. Η αρχαιοκαπηλία είναι μια ποινικά κολάσιμη πράξη με ποινές που καθορίζονται από τον Ποινικό Κώδικα (**Νόμος 4619/2019**). Επομένως, κύριο λόγο και αρμοδιότητα πρέπει να έχει μόνο η Ελληνική Αστυνομία (σύμφωνα με το **Νόμο 2800/2000**) η οποία με τη σειρά της οφείλει να συνεργάζεται με τις λιμενικές αρχές (σύμφωνα με το **ΠΔ 13/2018**) όσον αφορά τις υποθέσεις ενάλιας αρχαιοκαπηλίας αλλά και τα τελωνεία (παράνομη εξαγωγή ή εισαγωγή πολιτιστικών αγαθών). Στο πλαίσιο της διαφάνειας του κράτους και των πράξεων αυτού (**Νόμος 4727/2020**), πόσες τέτοιες κοινές δράσεις έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία έτη; Έχουν αναρτηθεί τα επίσημα στοιχεία για κοινή/ελεύθερη χρήση τους;

β. Για να γίνει πράξη το παραπάνω, το Υπουργείο Πολιτισμού οφείλει να παρέχει αμέριστη στήριξη στην Ελληνική Αστυνομία μέσω:

1. Εμπειρογνωμοσύνης,
2. Κοινών ασκήσεων και δράσεων, και
3. Παροχής εκπαιδύσεων στο προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας.

Πλην της εμπειρογνωμοσύνης, ιδίως σε περιπτώσεις κατασχέσεων πολιτιστικών αγαθών, οι άλλοι δύο τομείς είναι παντελώς άγνωστοι με υπαιτιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού μιας και δεν υπάρχει καθιερωμένη περιοδική εκπαίδευση στελεχών ασφαλείας από υπαλλήλους του Υπουργείου Πολιτισμού⁷. Επιπρόσθετα, έχει παραχωρηθεί ένα κομμάτι της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς σε αρχαιολόγους, με βάση το **Νόμο 3658/2008**, ο οποίος κωδικοποιήθηκε στο **Νόμο 4858/2022**. Όμως, όπως προαναφέρθηκε, η αρχαιοκαπηλία είναι ποινικά κολάσιμη πράξη, επομένως πως οι αρχαιολόγοι μπορούν να συμβάλουν δυναμικά στη διαφύλαξη της μιας και κανένα τμήμα πανεπιστημίου αρχαιολογίας στην Ελλάδα δεν ασχολείται με την επιστημονική αντιμετώπιση του προβλήματος και την εφαρμογή κοινά αποδεκτών τεχνικών ασφαλείας;

γ. Η Ελλάδα βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να είναι η χώρα με τα περισσότερα Μουσεία στον κόσμο⁸. Συνυπολογίζοντας τα ναυάγια τα οποία βρίσκονται στο Αιγαίο⁹ αλλά και τους αναρίθμητους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς όπως Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές Εκκλησίες, αρχαιολογικούς χώρους κ.α. η ύπαρξη μόνο δύο γραφείων της ΕΛ.ΑΣ. (σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη) φαντάζει σταγόνα στον ωκεανό και σίγουρα δεν μπορεί να υποστηριχθεί πως η ελληνική πολιτιστική κληρονομιά προστατεύεται σωστά. Αντιθέτως, χώρες όπως η Ιταλία και η Λιβύη, με τις οποίες έχουμε κοινά χαρακτηριστικά στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς διαθέτουν 15-16 περιφερειακά γραφεία/ τμήματα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

δ. Τέλος, μέρος του προβλήματος αποτελεί η ελλιπής πληροφόρηση των πολιτών σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά, όπως έχει υποδειχθεί από τη **Συνθήκη της Βαλέτα** η οποία στο προοίμιο του Νόμου **3378/2005** με τον οποίο έγινε αποδεκτή από το Ελληνικό Κράτος, αναφέρει ότι:

«Αναγνωρίζοντας ότι η ευρωπαϊκή αρχαιολογική κληρονομιά, που είναι μάρτυρας της αρχαίας ιστορίας, απειλείται σοβαρά με καταστροφή,

τόσο από την αύξηση του αριθμού των μεγάλων αναπτυξιακών έργων όσο και από φυσικά αίτια, από τις λαθραίες ή τις χωρίς επιστημονική μέθοδο ανασκαφές, ή ακόμα κι από την ανεπαρκή πληροφόρηση της κοινής γνώμης».

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πως τόσο το Υπουργείο Παιδείας¹⁰ όσο και τα Πανεπιστήμια που διαθέτουν Τμήματα Αρχαιολογίας μέχρι και το 2020 δεν είχαν σχεδιάσει και υλοποιήσει δράσεις ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και των σπουδαστών τους. Όλα τα παραπάνω δείχνουν με σαφήνεια πως η αντιμετώπιση του προβλήματος της αρχαιοκαπηλίας αλλά και η βελτιστοποίηση της προστασίας της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πολυπαραγοντική και οφείλει να αποτελέσει άμεση προτεραιότητα για τους φορείς ασφαλείας της χώρας. Η οποιαδήποτε αδράνεια είναι ικανή να επιδεινώσει φαινόμενα όπως:

- α. Η διαφθορά,
- β. Η συμμετοχή του οργανωμένου εγκλήματος,
- γ. Η περαιτέρω διάβρωση της κοινωνίας, και
- δ. Η κατοχή όπλων και εκρηκτικών από ομάδες ατόμων που δυνητικά θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν έκνομες πράξεις¹¹.

Picture 3. Tourist Police officers and archaeologists of the Department of Antiquities during the “Emergency Evacuation Course in Sabratha” at the Gladiator Arena. Sabratha, Libya.

Photo: Orfeas Sotiriou

Στις ημέρες μας διατίθενται πολλά ευρωπαϊκά προγράμματα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ανταλλαγή τεχνογνωσίας μεταξύ ευρωπαϊκών φορέων και τρίτων χωρών¹² μέσω των οποίων τόσο οι εθνικοί φορείς όσο και μεμονωμένα άτομα μπορούν να αποκομίσουν σημαντικές γνώσεις αλλά και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για θέσεις εργασίας. Μένει να φανεί αν η Ελληνική Πολιτεία, με όλους τους φορείς της (Ελληνική Αστυνομία, Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Παιδείας, Τελωνεία, κτλ.) θα «αξιοποιήσει» αυτό το πρόβλημα και θα το μετατρέψει σε μια μοναδική ευκαιρία αλλαγής ή τα συνήθη «δομικά προβλήματα» της ελληνικής πραγματικότητας θα επικρατήσουν και το κράτος θα μείνει -γι’ ακόμη μια φορά- απαθέστατος θεατής.

¹ [OSCE Mission publishes report on protection of cultural heritage in Kosovo | OSCE](#)

² [OSCE-jointly organized training course builds skills, knowledge in cultural property protection for ten countries | OSCE](#)

³ [SHERLOC Home \(unodc.org\)](#)

⁴ [ID-Art mobile app \(interpol.int\)](#)

⁵ Sotiriou K-O, 2018b, “New insights into the antiquities illicit trade in the Eastern Mediterranean”, Vol I, p. 17–29. Barbara Horejs et al (eds.), Proceedings of the 10th ICAANE. 25–29 April 2016, Vienna (Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018)

⁶ Sotiriou K-O, 2018c, “The F Words: Frauds, Forgeries and Fakes in Antiquities Smuggling And the Role of Organized Crime”, International Journal of Cultural Property, Cambridge, Vol. 25, issue 2, pp. 223-236

⁷ Προσωπική διαπίστωση του συγγραφέως από τη θητεία του ως αστυνομικός στο τμήμα δίωξης αρχαιοκαπηλίας της Ελληνικής Αστυνομίας (ΥΠΠΔΠΚΠ/2ο Τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Αρχαιοτήτων) αλλά και ως απόφοιτος της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης ως υπάλληλος του Οργανισμού Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (Νόμος 4761/2020 ΦΕΚ Α 248/13.12.2020 «Αναδιοργάνωση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και μετονομασία του σε Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων, προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στο εξωτερικό, ρυθμίσεις για το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και το μουσείο «Φοίβος Ανωγειανάκης» και άλλες διατάξεις.»

⁸ [Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Μουσεία \(culture.gr\)](#)

⁹ [Δέκα αρχαία ναυάγια και μοναδικά ευρήματα στον βυθό της Κάσου - ertnews.gr](#)

¹⁰ Απάντηση στο email που εστάλη και έλαβε αριθμό πρωτοκόλλου «Ticket#2020040849000546 Αίτηση για χορήγηση απλών στατιστικών στοιχείων» την Τρίτη 21.04.2020 και ώρα 08:29πμ

¹¹ INTERPOL’S EU Terrorism Situation and Trend Report, 2018 page 48 “In Greece left-wing and anarchist terrorist groups and individuals continued to have enhanced operational capabilities and access to military-grade weapons”.

¹² [TAIEX - European Commission \(europa.eu\)](#)